

РАЗЛОЗИ ЗА ПРИТВОР У СВЕТЛУ ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА

Апстракт

У раду се анализирају одредбе Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода које се односе на разлоге за одређивање и продужење притвора. Посебно се указује на значај Европског суда за људска права, чије одлуке дају право значење норми Европске конвенције. Притворски разлози према Европској конвенцији јесу: опасност од бекства, ризик од ометања поступка, потреба да се спречи злочин, потреба да се сачува јавни ред, те неповиновање судским налозима и неиспуњење законских обавеза. Посебна пажња се поклања сваком засебном притворском разлогу и указује се на поље примене ових процесноправних института.

Кључне речи: *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, разлози за притвор, Европски суд за људска права, притвор.*

1. Увод

На међународном плану, поред универзалних модела прокламовања заштите људских права, успостављају се и регионални системи заштите. Ови системи се показују ефикаснијим од универзалних модела, не само због културних сличности земаља одређеног региона, већ, првенствено, због могућности делотворне

¹ Судија Посебног одељења (за организовани криминал) Вишег суда у Београду, mail: tresnjeva@yahoo.com

судске контроле поштовања људских права.² На тлу Европе, поред тога што није искључиво посвећена кривичној проблематици, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода³ у потпуности је изменила поглед на кривични простор, нарочито у делу који се односи на процесно право. Приликом оцене европских стандарда заштите људских права треба имати у виду да се Европска конвенција сматра најугледнијим међународноправним механизмом, који садржи и конституисане институције за спровођење права.⁴ У примени Европске конвенције значајна је пракса Европског суда за људска права (ЕСЉП), који је умногоме допринео разумевању значења Европске конвенције.

Један од основних међународних стандарда који су по ЕКЉП потребни за одређивање притвора јесте постојање одређеног степена сумње да је лице према којем је одређен притвор учинило кривично дело због којег му је одређен притвор. У одлуци *Lukanov protiv Bugarske*,⁵ ЕСЉП је заузео становиште да, иако лишење слободе у вези са вршењем кривичног дела потенцијално јесте у складу са Европском конвенцијом, лишење слободе када није постојала никаква чињеница или информација која је указивала на постојање оправдане сумње да је подносилац представке извршио кривично дело представља повреду члана 5. ЕКЉП. Наиме, ЕКЉП треба тумачити тако да се у свим допуштеним случајевима хапшења и притварања као општи услов јавља постојање *оправдане сумње* да је лице извршило кривично дело, а не да је тако, само, у случају кад се те радње принуде предузимају у *циљу привођења надлежној судској власти*, како би се могло закључити из стилизације текста члана 5. става 1. тачке Ц, искључиво на основу језичког тумачења.

ЕСЉП заузео је став да постоји више разлога за одређивање

² Г. П. Илић, „Модел правичног процеса у светлу Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода“, *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и кривично законодавство Србије и Црне Горе*, ХЛ редовно годишње саветовање удружења за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Златибор 2004, 379.

³ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода измењена у складу с протоколом бр. 11, ратификована 2003. год. (ЕКЉП или Европска конвенција), *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/03, 5/05, 7/05 и Службени гласник РС – Међународни уговори, бр. 12/10.

⁴ И. Симовић-Хибер, „Право на слободу и безбедност личности у светлу Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и кривичнопроцесно законодавство Србије и Црне Горе“, *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и кривично законодавство Србије и Црне Горе*, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, Златибор 2004, 363.

⁵ *Lukanov protiv Bugarske*, представак бр. 21915/93, 20. март 1997. године.

и продужење притвора.⁶ Поред тога што правна теорија према различитим критеријумима опредељује разлоге за одређивање и продужење притвора, све разлоге можемо поделити у пет група, а то су:

- 1) опасност од бекства;
- 2) ризик од ометања поступка;
- 3) потреба да се спречи злочин;
- 4) потреба да се сачува јавни ред;
- 5) неповиновање судским налозима и неиспуњење законских обавеза.

У правној теорији може се запазити и схватање према којем се сви разлози за притвор деле у две велике групе. Једну групу чине експлицитни основи, садржани у члану 5. ставу 1. тачки Ц ЕКЈП, а другу групу скривени – *causae arresti*, садржани у осталим одредбама члана 5. ЕКЈП.⁷

Важно је истаћи да законски основ за одређивање притвора мора постојати континуирано. То значи да ће, независно од тога што је законски основ постојао у моменту лишења слободе и одређивања притвора, постојати повреде ЕКЈП уколико суд приликом сваке контроле притвора не утврди да и даље постоје основи због којих је притвор био одређен или продужен.⁸

2. Опасност од бекства

Опасност од бекства представља најзаступљенији основ за одређивање и продужење притвора. Ова опасност мора бити конкретна, што значи да се не сме заснивати на претпоставкама. Тако, судска одлука која се заснива само на стереотипним формулацијама, без објашњења у чему се састоји опасност од бекства, никако не може бити довољна.⁹ Овакав став ЕСЈП је заузео и у пресуди *Ђермановић против Србије*.¹⁰

⁶ М. Пауновић, Б. Кривокапић, И. Крстић *Међународна људска права*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2013, 156.

⁷ Више о томе види: I. Josipović, *Uhićenje i pritvor*, Targa, Zagreb 1998, 54–58; В. Ђурђић, „Разлози за притвор и европски стандарди“, *Билтен Вишег суда у Нишу*, бр. 32/2014, Ниш 2014., 66

⁸ J. McBride, M. Macovei, *Право на слободу и безбедност личности, водич за примену члана 5. Европске конвенције о људским правима*, Савет Европе, Београд 2004, 55.

⁹ С. Царић, „Искуства Републике Србије у вези са кршењем људских права у кривичним судским предметима који су разматрани од стране Европског суда за људска права“, *CRIMEN (III) 2/2012*, 226.

¹⁰ *Ђермановић против Србије*, представка бр. 48497/06, 23. фебруар 2010.

По овом основу, окривљени ће бити притворен увек кад је ухваћен у покушају бекства или уколико конкретне околности указују на то да планира бекство. Тако је, у пресуди *Českz protiv Republike Češke*,¹¹ ЕСЈП заузео став да постоје конкретни докази о плану бекства када је лице притворено након што је велику суму новца поверило познанику, купило аутомобил користећи туђу личну карту и прибавило лажни пасош. Чињенице које указују на постојање опасности од бекства окривљеног, према ЕСЈП, могу бити и везе са другим земљама у које би могао побећи, непостојање везе са земљом у којој се суди, породично стање, његов статус, имовинско стање и обавезе које има и сл.

Када процењује постојање опасности од бекства, суд мора узети у обзир и податке о ранијем понашању окривљеног у кривичним поступцима, ако су такви поступци били вођени.¹² Тако ЕСЈП у пресуди *Punzelt protiv Czech Republic*¹³ наводи да су, када се ради о опасности од бекства подносиоца представке, чешки судови посебно запазили да је подносилац представке раније био у бекству од кривичног поступка покренутог против њега у Немачкој, да је одржавао бројне пословне контакте у иностранству и да му је претила релативно строга казна. Према мишљењу ЕСЈП, то образложење је довољно и релевантно, те односи превагу над аргументима које је изнео подносилац представке.

Посебно питање, о којем се расправљало у више наврата пред ЕСЈП, јесте да ли висина запређене казне може указивати на опасност од бекства. Тако је ЕСЈП у пресуди *W protiv Switzerland*, 14379/88,¹⁴ заузео став да се опасност од бекства не може мерити искључиво на основу тежине могуће казне, већ се мора оценити у односу на низ других важних чинилаца, који могу или потврдити постојање опасности од бекства или указати да је опасност присутна у тако малој мери да се њоме не може оправдати притвор у кривичном поступку. У том контексту нарочито се морају имати у виду карактер дотичног лица, његов морал, имовина, везе с државом у којој је кривично гоњен, као и његови међународни контакти.

¹¹ *Českz protiv Republike Češke*, 6. јун 2000. године, наведено према Jeremy McBride, Monica Masovei, *Право на слободу и безбедност личности, водич за примену члана 5. Европске конвенције о људским правима*, Савет Европе, Београд 2004, 59.

¹² Н. Ковачевић, Ж. Марковић, Н. Николић, *Pritvor – Ultima ratio?*, Београдски центар за људска права, Београд 2014, 33.

¹³ *Punzelt protiv Czech Republic*, представка бр. 31315/96, 25. април 2000. године, наведено према Jeremy McBride, *Људска права у кривичном поступку, пракса Европског суда за људска права*, Савет Европе, Београд 2009, 64.

¹⁴ *W protiv Switzerland*, представка бр. 14379/88, 26. јануар 1993. године, наведено према Jeremy McBride, *Људска права у кривичном поступку, пракса Европског суда за људска права*, Савет Европе, Београд 2009, 63.

У судској одлуци *Mamedova protiv Russia*¹⁵ ЕСЉП се бавио могућношћу да подносилац представке побегне, доводећи је у везу с чињеницом да се његов саучесник скрива. Према мишљењу ЕСЉП, понашање саоптуженог не може бити одлучујући чинилац у оцењивању ризика да ће притвореник побећи. Та оцена би требало да се заснива на личним околностима притвореника. У овом предмету национални судови нису указали ни на један аспект карактера или понашања подносиоца представке који би оправдали њихов закључак да постоји сталан ризик од бекства. Подносилац представке се, с друге стране, стално позивао на чињенице које умањују ту опасност. Међутим, национални судови нису посветили нимало пажње расправи о аргументима подносиоца представке, а они су били: да нема кривични досије, да има стално место пребивалишта и посао, стабилан живот, двоје малолетне деце и да је његов отац тешко болестан. Национални суд се није бавио чињеницом да је подносилац представке имао прилику да побегне након претресања стана, али да је остао на располагању истражитељима. Под тим околностима, ЕСЉП закључује да у предмету постојање опасности од бекства није утврђено.

У пракси српских судова се појавило интересантно питање: да ли би на опасност од бекства указивала чињеница да велики број окривљених живи у пограничним појасевима и близини административног прелаза са Косовом. Становиште да опасност постоји могло би се, према ставу ЕСЉП, сматрати оправданим под условом да се уз тај разлог наведу и друге околности које би кумулативно поткрепиле њено постојање – на пример, да окривљени често одлази у суседну земљу и сл. У супротном, навођење само поменутог разлога би било неоправдано за одређивање притвора, с обзиром на то да државе имају обавезу да обезбеде своје границе, а место становања, само по себи, не сме служити за дискриминацију лица која живе у пограничним деловима,¹⁶ као и у близини административне границе. У складу са овим ставом јесте и пресуда ЕСЉП *Stogmuller protiv Austrije*¹⁷, у којој се наводи да опасност од бекства не може произилазити само из чињенице да неко лако може да пређе границу.

Као један од разлога за одређивање притвора у пракси се истиче и социјални статус окривљеног, с обзиром на то да за лица која су ниже на социјалној лествици, често без пријављеног пребивалишта,

¹⁵ *Mamedova protiv Russia*, представка бр. 7064/05, 1. јун 2006. године.

¹⁶ Н. Ковачевић, Ж. Марковић, Н. Николић, 34.

¹⁷ *Stogmuller protiv Austrije*, представка бр. 1602/62, 10. новембар 1969, наведено према Ј. McBride, М. Masovei, *Право на слободу и безбедност личности, водич за примену члана 5. Европске конвенције о људским правима*, Савет Европе, Београд 2004, 58.

притвор остаје као једина мера за обезбеђење присуства окривљеног. Треба имати у виду да није оправдано аутоматски одређивати притвор лицима из нижих социјалних слојева само због непријављивања пребивалишта, с обзиром на то да је та појава раширена у нашем друштву и да сама по себи не указује на скривање оптуженог или опасност од бекства.¹⁸

Приликом оцењивања опасности од бекства треба имати у виду и време проведено у притвору, пошто се ризик смањује протеком времена. Суд је, сходно томе, у обавези да протеком времена буде ригорознији у оцени разлога који указују на опасност од бекства.¹⁹

Суштински, оцена постојања опасности од бекства не може се донети на основу само једне чињенице или малог броја њих. Тек након што оцени све значајне факторе који су против процене опасности од бекства или који иду њој у прилог, суд може донети правилну одлуку, која је заснована на стандардима ЕКЉП.

3. Ризик од ометања поступка

Једно од значајних питања за правосудни систем сваке земље јесте спречавање ометања поступка. Зато не чуди што је тај основ прихваћен као један од разлога за могућност одређивања притвора. Поред тога што га ЕКЉП изричито не спомиње, у пракси ЕСЉП одавно није спорно да је ризик од ометања поступка садржан у Европској конвенцији као основ за одређивање притвора.

Ризик од ометања поступка може се састојати у опасности да би пуштањем на слободу притворено лице могло недозвољено утицати на сведоке, одати информације другим лицима, која би такође могла бити под истрагом, утицати на друга лица да отежају или одуговлаче поступак, те уништити или сакрити материјалне доказе.²⁰

Одлука суда о одређивању притвора због опасности да би окривљени могао утицати на сведоке мора имати своје упориште у конкретним околностима из којих произилази таква опасност. По правилу, материјални докази се прикупљају у фази истраге, односно на самом почетку кривичног поступка, тако да је могућност да се такви докази касније сакрију или униште мања. Такође, могућност утицања на сведоке престаје оног момента када сведоци буду први пут саслушани на начин, који омогућава да се њихов исказ касније

¹⁸ Р. Драгичевић-Дичић и И. Јаковић: Спречавање и кажњавање мучења и других облика злостављања – Приручник за судије и тужиоце, Београдски центар за људска права, Београд 2011, 229.

¹⁹ J. McBride, M. Macovei, 60.

²⁰ J. McBride, M. Macovei, 62.

користи пред судом. Другим речима, овај основ за одређивање притвора временом губи на свом значају. У одлуци ЕСЈП *Letellier protiv Francuske*,²¹ ЕСЈП је заузео становиште да је реална опасност да ће на сведоке бити вршен утицај могла постојати у почетку поступка, али сматра да се она смањивала и да је нестала током времена. У пресуди *Mamedova protiv Russia*²², Суд прихвата да би се у почетним фазама истраге опасношћу од мешања подносиоца у спровођење правде могло оправдати његово задржавање у притвору. Међутим, након што су докази прикупљени, тај основ је постао небитан.

Пракса Европског суда бележи различите случајеве ометања поступка. Тако се, у предмету *W protiv Switzerland*,²³ ризик од ометања поступка састојао у могућности да подносилац утиче на своје запослене да произведу лажне доказе или уђу у недозвољене договоре са сведоцима. У поступку *I A protiv France*,²⁴ поред тога што суд није прихватио постојање ризика од ометања поступка јер је већина доказа већ била прикупљена, ЕСЈП ипак прихвата да су опасности биле очигледне услед личности подносиоца представке и његовог става током истраге, јер је истрага спроведена након провалне крађе у кући подносиоца представке и показала да је провала извршена на његов захтев, како би се уклонили одређени документи. У тој ситуацији ЕСЈП закључује како је лако разумети да би један догађај такве природе могао навести истражне органе да страхују да би окривљени, уколико би био пуштен на слободу, могао покушати да прикрије остале доказе. Међутим, из списка предмета може се видети да је у фази поступка када је дошло до провалне крађе већина доказа већ била прикупљена. Штавише, истражни судија је наложио уклањање печата с куће подносиоца представке па је стога ЕСЈП утврдио постојање повреде члана 5. ЕКЈП.

Навешћемо још једну интересантну одлуку ЕСЈП, у предмету *Aleksandr Makarov protiv Russia*,²⁵ Суд примећује да су национални судови повезали одговорност подносиоца представке за ометање правде с његовом функцијом градоначелника Томска и чињеницом да су бројни сведоци у кривичном предмету били његови бивши подређени који су радили за канцеларију градоначелника

²¹ *Letellier protiv France*, представка бр. 12369/86, 26. јун 1991. године.

²² *Mamedova protiv Russia*, представка бр. 7064/05, 1. јун 2006. године.

²³ *W protiv Switzerland*, представка бр. 14379/88, 26. јануар 1993. године, наведено према J. McBride, M. Macovei, 62.

²⁴ *I A protiv France*, представка бр. 28213/95, 23. септембар 1998. године, наведено према J. McBride, *Ljudska prava u krivičnom postupku, praksa Evropskog suda za ljudska prava, Savei Evrope*, Beograd 2009, 66.

²⁵ *Aleksandr Makarov protiv Russia*, представка бр. 15217/07, 12. марта 2009. године, наведено према J. McBride, 67.

Томска. Национални судови су, такође, поменули претње које су рођаци и блиски пријатељи подносиоца наводно упутили жртвама и сведоцима. ЕСЈП је свестан да је радно место подносиоца представке било релевантан чинилац за закључке домаћих судова о постојању ризика од утицаја на сведоке. Истовремено, ЕСЈП не губи из вида чињеницу да је подносилац представке био суспендован са места градоначелника Томска одмах након лишења слободе и да његово пуштање на слободу не би довело до поновног враћања на ту функцију. Стога ЕСЈП исказује сумњу у погледу ваљаности претходног аргумента као основа за продужавање притвора подносиоцу. Осим тога, ЕСЈП сматра да је чудно то што органи гоњења, иако обавештени о застрашивању, узнемиравању или претњама осветом упућеним сведоцима, нису покренули кривични поступак или, у најмању руку, отворили претходну истрагу поводом тих навода. ЕСЈП запажа да национални органи нису предузели никакве активности ни против подносиоца представке, ни против његових рођака и пријатеља, те да та лица нису била предмет било каквог вида истраге нити су била саслушана о наводним покушајима манипулације сведоцима. ЕСЈП, стога, није уверен да закључци домаћих власти о одговорности подносиоца представке за опструкцију правде имају довољан основ у чињеницама.

Чињеница да окривљени није признао дело не може ни на који начин да утиче на одлуку о притвору. ЕСЈП, у предмету *Mamedova protiv Russia*,²⁶ с правом закључује да се држава ослонила на претпоставку да ће подносилац представке ометати поступак и уништити, изменити или сакрити доказе јер није признао кривицу за кривична дела за која се терети. На основу тога што су национални судови извукли закључке неповољне по подносиоца, јер се није изјаснио кривим показано је очигледно непоштовање начела претпоставке невиности, те се они не могу, под било којим околностима, сматрати легитимним основом за лишење слободе подносиоца представке.

Важно је притвореном лицу омогућити да се изјасни о разлозима због којих се сумња да би могло утицати на истрагу и дозволити му да пружи своје доказе у том погледу. Тако, у већ поменутој пресуди *Makarov protiv Russia*, ЕСЈП наводи да домаћи суд, ослањајући се на одређене информације, није пружио подносиоцу представке могућност да их оспори тако што би, на пример, сведоци били саслушани или тако што би му били уручени примерци њихових притужби или исказа. Даље ЕСЈП закључује да

²⁶ *Mamedova protiv Russia*, представка бр. 7064/05, 1. јун 2006. године.

вероватно подносилац представке није ни био обавештен о природи и садржају поднесака које су органи гоњења поднели у сврху поткрепљивања своје тврдње о утицају на сведоке.

У одлуци *Aleksandr Makarov protiv Russia*,²⁷ ЕСЉП наводи да приликом одлучивања о одређивању притвора због ризика од ометања поступка треба анализирати све чиниоце који су од значаја за доношење одлуке, као што су напредак истраге или судског поступка, личност подносиоца представке, његово понашање пре и након лишења слободе, као и сви остали конкретни показатељи којима би се оправдао страх да би он могао злоупотребити своју поново стечену слободу чинећи дела усмерена ка фалсификовању или уништењу доказа, те манипулацији сведоцима и сл.

4. Потреба да се спречи злочин

Потреба да се спречи злочин, према ЕКЉП, огледа се у потреби да се спречи започето кажњиво дело за које се суди или да се спречи вршење других кажњивих дела док траје кривични поступак.

Приликом оцене тога постоји ли бојазан да ће окривљени поновити кривично дело треба ценити све околности које су од значаја за доношење одлуке о притвору по овом основу, а нарочито ранији живот и личне особине окривљеног. Од значаја је да ли је окривљени раније био осуђиван за иста или слична кривична дела, као и за друга кривична дела која су наводно учињена од почетка истраге.²⁸

Неће се сматрати примереним одређивање притвора када постоји разлика између врсте кривичних дела која су раније чињена и оних за која се суди. Тако је ЕСЉП у предмету *Clooth protiv Belgije*²⁹ заузео становиште, да се не може одредити притвор по овом основу, када је подносилац представке раније био кажњаван за покушај тешке крађе и бекства, а суди му се за убиство и паљевину.

Непримерено би било одредити притвор по овом основу када се суди за кривично дело које је по својој природи јединствено, па је, на пример, у случају *IA protiv France*,³⁰ ЕСЉП заузео став да бојазан од новог злочина, као основ за притвор, ничиме није поткрепљена када се подносиоцу представке суди за убиство супруге.

У пракси наших судова често се наводи да имовно стање окривљеног представља околност која би могла утицати на

²⁷ *Aleksandr Makarov protiv Russia*, представка бр. 15217/07, 12. марта 2009. године, наведено према Ј. McBride, 67.

²⁸ Ј. McBride, М. Macovei, 64.

²⁹ *Clooth protiv Belgije*, представка бр. 12718/87, 5. март 1998. године

³⁰ *IA protiv France*, представка бр. 28213/95, 23. септембар 1998. године.

чињеницу да би он могао поновити кривично дело. Овај разлог сам по себи није довољан за доношење одлуке о притвору јер би тако постојала дискриминација незапослених лица.³¹ Ова се околност мора сагледавати у светлу свих других на основу којих би суд могао одлучити да ли постоји разлог за одређивање притвора по том основу.

5. Потреба за очувањем јавног реда

Разлог за одређивање притвора може бити и потреба државе за очувањем јавног реда и мира. Према ставу Европског суда који је изнет у пресуди *Letellier protiv Francuske*³² заштита јавног реда и мира може бити разлог за одређивање притвора само у изузетним околностима. То значи да се притвор из овог разлога може одредити само уколико је могуће доказати да би пуштање окривљеног на слободу заиста могло узнемирити јавност и нарушити јавни ред.³³

Поред очувања јавног реда, ЕСЉП у пресуди *I A против France*³⁴ прихвата да у неким случајевима безбедност лица под истрагом захтева продужавање притвора на неко време. Међутим, то може бити случај само у изузетним околностима у вези с природом кривичних дела у питању, условима у којима су извршена и контекстом у којем су учињена.

Чињеница да је окривљени оптужен за тешко кривично дело сама по себи не представља опасност од узнемиравања јавног реда у тој мери да би се притвор могао одредити или продужити. Поред ње морају постојати и друге конкретне околности које би указивале на такву опасност.

Треба имати у виду да притвор одређен по овом основу не може трајати у недоглед. Наиме, на почетку кривичног поступка опасност од узнемиравања јавног реда је, по правилу, највећа, да би касније, вођењем кривичног поступка, та опасност губила на значају. Тако су могуће ситуације да је притвор одређен због опасности од узнемирења јавности у потпуности у складу са ЕСЉП, да би касније продужавање притвора било у супротности с Европском конвенцијом услед тога што је опасност од узнемирења јавног реда изгубила на значају и више не оправдава притвор.

³¹ Н. Ковачевић, Ж. Марковић, Н. Николић, 35.

³² *Letellier protiv France*, представка бр. 12369/86, 26. јун 1991. године.

³³ Н. Ковачевић, Ж. Марковић, Н. Николић, 34.

³⁴ *I A protiv France*, представка бр. 28213/95, 23. септембар 1998. године, наведено према J. McBride, 66.

У пресуди *Aleksandr Makarov protiv Russia*³⁵ ЕСЈП наводи да се тај основ може сматрати релевантним и довољним само под условом да се заснива на чињеницама којима се може показати да би пуштање окривљеног на слободу заправо довело до ремећења јавног реда. Поврх тога, притвор ће и даље бити легитиман само уколико је јавни ред и даље угрожен. При томе, треба имати у виду да се продужавање притвора не може користити у сврху очекивања осуде на казну затвора.

Када је притвор одређен због очувања јавног реда, односно утицаја на јавно мњење, постојаће повреда Европске конвенције из члана 5. става 1. тачка Ц у вези са чланом 5. става 3. и у ситуацији када је овај разлог постојао у моменту одређивања притвора, али су истражни органи обављали процесне радње са оклевањем и тиме проузроковали прекомерно дуго трајање притвора.³⁶ Овакав став заузет је у више пресуда, нпр. *Labita protiv Italy*,³⁷ *Erdem protiv Germany*,³⁸ *Van der Tang protiv Spain*³⁹ итд.

6. Неповиновање судским налозима и неиспуњење законских обавеза

Као посебан основ за одређивање притвора, према ЕКЈП, може се означити неповиновање судским налозима и неиспуњење законских обавеза. Према одредби члана 5. става 1. тачке Б ЕКЈП, допуштено је лишење слободе у случајевима *законитог хапшења или притварања због неповиновања законитом налогу суда или да би се обезбедило испуњење ма које обавезе прописане законом*. Очигледно је да се овлашћење издавања законитог налога односи и на кривичне поступке. Такође, таква обавеза може бити прописана кривичнопроцесним законом, те се може тумачити као посебан основ за лишење слободе или одређивање притвора у кривичном поступку.

Европски суд доста рестриктивно тумачи овај основ и поставља лимите којима се сужава прешироко постављено поље дискреције, које би, због своје општости, употребљени израз допуштао. Он означава неку посебну, специфицирану, а не општу обавезу, па се притвор одређује у циљу њеног испуњења, а не као казна због неизвршења обавезе. Недопустив је притвор ради

³⁵ *Aleksandr Makarov protiv Russia*, представка бр. 15217/07, 12. марта 2009. године.

³⁶ А. Јакшић, *Европска конвенција о људским правима – Коментар*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2006, 137.

³⁷ *Labita protiv Italy*, представка бр. 26772/95, 6. април 2000. године.

³⁸ *Erdem protiv Germany*, представка бр. 38321/97, 5. јул 2001. године

³⁹ *Van der Tang protiv Spain*, представка бр. 19382/92, 13. јул 1995. године.

превенције неиспуњења обавезе, те пропуштање извршења обавезе мора постојати у тренутку притварања.⁴⁰

7. Закључак

Поред тога што није искључиво посвећена кривичној проблематици, ЕКЉП у потпуности је изменила поглед на европски кривични простор, нарочито у делу који се односи на процесно право. У оквиру процесних института дефинисани су и основи за притвор, а то су: опасност од бекства, ризик од ометања поступка, потреба да се спречи злочин, потреба да се сачува јавни ред, те неповиновање судским налозима и неиспуњење законских обавеза.

Опасност од бекства представља најзаступљенији основ за одређивање и продужење притвора. Ова опасност мора бити конкретна и не може се оценити на основу само једне чињенице или малог броја њих, већ суд може, тек након што оцени све значајне факторе, који су против процене опасности од бекства или који иду њој у прилог, донети правилну одлуку, која је заснована на стандардима ЕКЉП. Једно од значајних питања за правосудни систем сваке земље, јесте спречавање ометања поступка. Поред тога што га ЕКЉП изричито не спомиње, у пракси ЕСЉП одавно није спорно да је ризик од ометања поступка садржан у Европској конвенцији као основ за одређивање притвора. Потреба да се спречи злочин, према ЕКЉП, огледа се у потреби да се спречи започето кажњиво дело за које се суди или у потреби да се спречи вршење других кажњивих дела док траје кривични поступак. Према ставу Европског суда, заштита јавног реда и мира може бити разлог за одређивање притвора само у изузетним околностима, што значи да се притвор из тог разлога може одредити само уколико је могуће доказати да би пуштање окривљеног на слободу заиста могло узнемирити јавност и нарушити јавни ред. Као посебан основ за одређивање притвора према ЕКЉП може се означити неповиновање судским налозима и неиспуњење законских обавеза, међутим, ЕСЉП доста рестриктивно тумачи овај основ.

⁴⁰ В. Ђурђић, „Разлози за притвор и европски стандарди“, *Билтен Вишег суда у Нишу*, бр. 32/14, Ниш 2014., 68

Mr Aleksandar Trešnjev
A judge of the Special department (for organized crime)
of the Higher Court in Belgrade

**REASONS FOR DETENTION IN LIGHT OF THE EUROPEAN
CONVENTION FOR THE PROTECTION OF HUMAN
RIGHTS AND FUNDAMENTAL FREEDOMS**

Summary

The paper scrutinizes provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms dealing with reasons for ordering and extending detention. It specifically highlights the importance of the European Court of Human Rights whose decisions demonstrate the true meaning of the Convention's provisions. Reasons for detentions, in accordance with the European Convention are: suspicion of fleeing, potential obstruction of the proceedings, prevention of committing a crime, maintenance of public order, along with risk of transgressing judicial orders and violation of law. Special consideration is given to each of the aforementioned detention reasons with insight on the implementation scope of these procedural legal concepts.

Key words: European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, reasons for detention, European Court of Human Rights, detention.